

การศึกษาความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหาร ในเทศกาลตรุษจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน

A Study of Cultural Meaning of Food in the Chinese
New Year Festival of Thai Chinese People

ศิริพร เรือนสุวรรณ¹

Siriporn Ruansuwan

นิธิต พรอำไพสกุล²

Nititorn Pornumpaisakul

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาลตรุษจีนจากอาหาร 5 ประเภท โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้ 1. อาหารในเทศกาลตรุษจีน 2. ภาษาและวัฒนธรรมในอาหาร ผลการศึกษาพบว่าอาหารในเทศกาลตรุษจีนแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ อาหารประเภทเส้น อาหารประเภทเนื้อสัตว์ อาหารประเภทขนม อาหารประเภทผลไม้ และอาหารประเภทข้าว อาหารทุกประเภทล้วนแฝงไปด้วยเรื่องราว ความเชื่อ และความหมายมงคล ซึ่งความหมายของอาหารได้มาจากชื่อเรียกของอาหารที่เป็นภาษาจีนดั้งเดิม ภาษาไทยที่ผ่านการแปล และเรียกแบบทับศัพท์ เป็นต้น ด้านความหมายของอาหารมักจะมาจกคำพ้องเสียงหรือตัวอักษรจีนในภาษาจีนกลาง รวมไปถึงการแปลความหมายของชื่อเรียกอาหารจากภาษาจีนสำเนียงอื่น ๆ ส่วนความหมายเชิง

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วัฒนธรรมทำให้ทราบถึงการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อเทศกาลสำคัญอย่างเทศกาลตรุษจีน

คำสำคัญ: เทศกาลตรุษจีน, วัฒนธรรมจากอาหาร, ชาวไทยเชื้อสายจีน, ความหมายเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This article is to study about the cultural meaning of food in the Chinese New Year Festival from five types of food. The analyzed information is divided into two parts: 1. Food in Chinese New Year Festival and 2. Language and Culture in Food. The result shows that food in Chinese New Year Festival can be categorized into five types, which are noodles, meat, snacks or desserts, fruits, and rice. All types of food are full of stories, beliefs, and auspicious meanings. These meanings are derived from their traditional Chinese names, the translated Thai names, and transliteration, and so on. The meaning of the food usually comes from the homophones or Chinese alphabets in Mandarin Chinese as well as the translation of the food name of other Chinese accents. Meanwhile, the cultural meaning reflects the lifestyle of Thai Chinese people towards important festival like Chinese New Year Festival.

Keywords: Chinese New Year Festival, Culture of Food, Thai Chinese People, Cultural Meaning

บทนำ

ในสังคมไทยล้วนมีวัฒนธรรมที่หลากหลายของชาวต่างชาติปะปนกัน อยู่จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย เช่นเดียวกับวัฒนธรรมจีนที่ได้เข้ามา มีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย สืบเนื่องมาจากการเจริญสัมพันธไมตรีของทั้งสองประเทศในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านธุรกิจ การค้า เป็นต้น ในสมัยสุโขทัยนั้นประเทศไทยได้พัฒนาความสัมพันธ์ด้านธุรกิจ การค้ากับประเทศจีนให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น จึงทำให้การค้าระหว่างไทยกับจีน ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว มีชาวจีนหลั่งไหลเข้ามาทำการค้าและตั้งรกรากในแผ่นดินไทยเป็นจำนวนมาก จนถึงช่วงยุคปฏิวัติวัฒนธรรมซึ่งชาวจีนอพยพทาง มาเรือสำเภาก็ถือว่าเป็นการอพยพครั้งใหญ่ของชาวจีนในสมัยนั้น ชาวไทยเรียก ชาวจีนเหล่านี้ว่า “ชาวจีนโพ้นทะเล” โดยส่วนใหญ่จะตั้งรกรากในพื้นที่จังหวัด ที่ติดทะเลตลอดแนวชายฝั่งของประเทศไทย ชาวจีนเหล่านี้อาศัยอยู่ในประเทศไทยหลายชั่วอายุคน จนมีชื่อเรียกจากชาวจีนในยุคปัจจุบันว่า “ชาวไทยเชื้อสายจีน” ด้วยเหตุนี้ชาวไทยจึงได้รับอิทธิพลด้านภาษาและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2550, หน้า 25-27)

อิทธิพลทางวัฒนธรรมจากการอพยพของชาวจีนเข้ามาอาศัยในไทยในแต่ละด้าน มีดังต่อไปนี้ ด้านศิลปกรรม จะเป็นประเภทเครื่องขามสังคโลกในสมัยสุโขทัย ด้านสถาปัตยกรรมที่ไทยได้รับอิทธิพลจนผสมผสานกับความเป็นไทยเข้าไปในการออกแบบและสร้างออกมาเป็นพระอุโบสถ วิหารและศาลาการเปรียญ ซึ่งจะประดับตกแต่งด้วยเครื่องกระเบื้องเคลือบลวดลายแบบจีน ดังที่ปรากฏที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร วัดกัลยาณมิตร วรมหาวิหาร วัดเทพธิดารามวรวิหาร เป็นต้น ส่วนด้านวรรณกรรม ได้แก่ สามก๊ก ผู้แปลจากภาษาจีนเป็นภาษาไทย คือ เจ้าพระยาคลัง (หน) วรรณกรรมเรื่องสามก๊กถือเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมมากในไทยจนมีบางตอนของวรรณกรรมเรื่องนี้ ลงในหนังสือเรียนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา และด้านนาฏกรรม-คีตกรรม การร้องรำทำเพลงหรือมหรสพที่ไทยได้รับอิทธิพลมา ได้แก่ การแสดงงิ้ว เซตสังโต กลองจีน เป็นต้น (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย,

2550, หน้า 99-107) วัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวจีนกับชาวไทยที่สามารถถ่อหลอมวัฒนธรรมเข้ากันเป็นหนึ่งเดียวได้ดี ชาวไทยได้รับอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมอาหารจากหลากหลายประเทศ แต่เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ แล้ว อาหารที่มากับชาวจีน โพนทะเลื่อว่าเป็นอาหารที่เก่าแก่ที่สุดในไทย ยืนยันได้จากหลักฐานของ ลาลูแบร์ ราชทูตจากสำนักฝรั่งเศส บันทึกไว้ว่า “ราชสำนักพระนารายณ์ ที่อยู่อยุธยา เลี้ยงรับรองคณะทูตด้วยสำรับกับข้าวไทยมากกว่า 30 ชนิด ที่ปรุงตามตำรับจีน” (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2560, หน้า 186-187, 196) อาหารที่ได้รับอิทธิพลจะเป็นจำพวกต้มแกงน้ำใส และผัดต่าง ๆ รวมไปถึงกรรมวิธีการปรุง ตัวอย่างเช่น ต้ม ตุ่น นึ่ง ผัด ทอด เจียว เป็นต้น อุปกรณ์เครื่องครัว อาทิ ตะหลิว กระทะ และวิธีการรับประทานอาหารโดยใช้ตะเกียบ อีกทั้งยังมีภาษาที่เป็นคำเรียกชื่ออาหารและสิ่งของต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาหารอีกด้วย

เมื่อเรียงตามปฏิทินไทยตลอดทั้งปีจะมีวันสำคัญที่เป็นเทศกาลและประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวไทยเชื้อสายจีนยังคงสืบสานอยู่ทั้งสิ้น 6 เทศกาล ได้แก่ เทศกาลวันตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่ เทศกาลเซ็งเม้ง เทศกาลไหว้บ๊ะจ่าง เทศกาลสารทจีน เทศกาลไหว้พระจันทร์ และเทศกาลถือศีลกินเจ ในแต่ละเทศกาลทั้งหมดนี้จะมีอาหารประจำเทศกาลอยู่ด้วย ซึ่งจะเป็นอาหารที่แสดงถึงความสัมพันธ์กับผู้ที่ได้เข้าร่วมในเทศกาลนั้น ๆ ทั้งนี้ไม่ได้มีเพียงอาหารที่มงคลเท่านั้น บางเทศกาลอาจจะมีอาหารที่ห้ามรับประทานหรือห้ามนำมาไหว้ต่อบรรพบุรุษอีกด้วย

เทศกาลที่สำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดคือ “เทศกาลตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่” เป็นเทศกาลเฉลิมฉลองแต่ละครอบครัวอยู่รับประทานอาหารพร้อมหน้าพร้อมตา อาหารประจำเทศกาล ได้แก่ เนื้อสัตว์จำพวกปลา เป็ด ไก่ หมู อาหารจำพวกเส้น เช่น เส้นหมี่ซั่วผัดหืดหอม ผลไม้มงคล เช่น ส้ม สาลี่ แอปเปิ้ล องุ่น กล้วย แก้วมังกร เป็นต้น ขนมมงคล เช่น ขนมถ้วยฟู ขนมเป็ง ขนมเทียน และขนมกุยช่าย เป็นต้น (ถาวร สิกขโกศ, 2555, หน้า 16-30) ในเทศกาลตรุษจีนจะมีการไหว้เทพเจ้าที่ชาวไทยเชื้อสายจีนยังคงสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง โดยบางบ้านอาจจะเพิ่มอาหารบางอย่างตามความสะดวกของเจ้าบ้าน

(ศรีมหาโพธิ์, 2541, หน้า 17-22) ชนาภา เมธีเกรียงไกร กล่าวว่า วันตรุษจีน เป็นวันที่สำคัญถือเป็นการเริ่มต้นปีใหม่เพื่อเปิดรับสิ่งมงคลเข้ามาในชีวิต ชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ยังคงรักษาประเพณีไว้อยู่ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมบ้าง เช่น การเลือกอาหารตามความสะดวกเพื่อนำมาใช้ในพิธี (ชนาภา เมธีเกรียงไกร, 2559, หน้า 90-98)

ความหมายเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การศึกษาความหมาย เพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีการดำเนินชีวิต ประเพณีต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นจากความหมายอาหารในเทศกาลตรุษจีน

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษาความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาลตรุษจีนจากอาหาร 5 ประเภท เพื่อให้ทราบความหมายเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังคงสืบสานและดำรงอยู่ในยุคปัจจุบันนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาลตรุษจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหา

การศึกษาคั้งนี้เป็นวิจัยเชิงเอกสารที่มุ่งเน้นค้นคว้า ศึกษาความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาลตรุษจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน จากอาหารในเทศกาลตรุษจีน 5 ประเภท ได้แก่ อาหารประเภทเส้น อาหารประเภทเนื้อสัตว์ อาหารประเภทขนม อาหารประเภทผลไม้ และอาหารประเภทข้าว

ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลจากตำรา หนังสือ บทความและงานวิจัยเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมจากอาหารที่ปรากฏในเทศกาลตรุษจีน รวมทั้งสิ้น 10 ชิ้น ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกจากหนังสือ บทความและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยอาหารในเทศกาลตรุษจีน ที่มีการยอมรับจากสถาบันที่น่าเชื่อถือ อาทิ

ราชบัณฑิตยสถาน และคัดเลือกจากนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมไทย-จีน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย ข้อมูลที่ได้จากตำราหนังสือ เอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาลตรุษจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลที่ได้ออกมาเป็นรูปแบบการบันทึกข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสารแบบเจาะลึก ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของวิจัย เรียบเรียงและนำเสนอตามข้อเท็จจริง

ผลการวิจัย

อาหารในเทศกาลตรุษจีน และภาษาและวัฒนธรรมในอาหาร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า เทศกาล หมายความว่า คราวสมัยที่กำหนดไว้เป็นพิเศษเพื่อทำบุญและการรื่นเริงในท้องถิ่น เช่น ตรุษ สงกรานต์ เข้าพรรษา สารท (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 582-583) และให้ความหมายของคำว่า ตรุษจีน หมายความว่า เทศกาลส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ของจีน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 464) ส่วนในภาษาจีน คำว่า เทศกาล เรียกว่า “เจี๋ย” (节) (jié) ความหมายเดิมแปลว่า ข้อ ปล้อง ข้อต่อ จังหวะ (เพลง) ความหมายใหม่แปลว่า เทศกาลซึ่งมีเวลาที่แน่นอน (ถาวร สิกขโกศล, 2555, หน้า 10)

เทศกาลตรุษจีนเป็นประเพณีการเฉลิมฉลองการขึ้นปีใหม่ของชาวจีน เทศกาลนี้เรียกว่า “ชุนเจี๋ย” (春节) (chūn jié) แปลว่า วันเริ่มต้นฤดูใบไม้ผลิ ซึ่งเทศกาลนี้เริ่มต้นในวันที่ 1 เดือน 1 จนถึงวันที่ 15 เดือน 1 เทศกาลตรุษจีนมีประวัติยาวนานถึงกว่า 4,000 ปี จากบันทึกในสมัยชุนชิวก็มีปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับเทศกาลตรุษจีนแล้ว ซึ่งได้กล่าวถึงชาวจีนในสมัยนั้นทำการเกษตร

เพาะปลูก เมื่อพันธุคุณาวเข้าสู่ฤดูใบไม้ผลิก่อนจะเริ่มทำการเพาะปลูก ชาวจีนจะจัดงานเฉลิมฉลองขึ้นเพื่อเป็นการบูชาฟ้าดิน ขอพรให้ชีวิตมีความสุขราบรื่นตลอดปี อีกทั้งขอให้ผลผลิตงอกงามอุดมสมบูรณ์ ในช่วงเวลานี้ทุกคนในครอบครัวจะอยู่กันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา (สุชาติ ภูมิบริรักษ์, 2529, หน้า 63)

เทศกาลตรุษจีนเป็นเทศกาลที่สำคัญต่อชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นอย่างมาก เพราะเทศกาลตรุษจีนเป็นการเฉลิมฉลองจากปีเก่าเข้าสู่ปีใหม่อย่างสมบูรณ์ โดยในเทศกาลนี้มีอาหารที่ใช้ในการไหว้บูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ รวมไปถึงที่นำมารับประทานกัน สามารถแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ เส้น เนื้อสัตว์ ขนม ผลไม้ และข้าว ซึ่งอาหารทุกประเภทในเทศกาลตรุษจีนนี้แฝงไปด้วยความหมายทางภาษาในตัวของอาหารอีกทั้งยังสะท้อนวัฒนธรรมออกมาอย่างลึกซึ้ง มีดังนี้

1. อาหารประเภทเส้น

อาหารประเภทเส้น หมายถึง อาหารที่ทำจากข้าวหรือแป้ง มีลักษณะเป็นสาย แฉก แฉว ที่ไม่จำกัดความยาว (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 1,252) อาหารประเภทเส้นได้นำมาใช้ในเทศกาลตรุษจีนเพราะมีความหมายเชิงวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับอายุ

อาหารประเภทเส้นที่ปรากฏอยู่ในเทศกาลตรุษจีน คือ หมี่ซั่ว หรือ บะหมี่เส้นยาว ภาษาจีนเรียกว่า “ฉางໂ໑່เมี้ยน” (长寿面) (cháng shòu miàn) ชาวจีนมีความเชื่อว่าการรับประทานอาหารประเภทเส้นในเทศกาลตรุษจีนถือเป็นสัญลักษณ์ของการมีอายุยืนยาวแบบเส้นบะหมี่ ตามความเชื่อนี้มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ตี้ซึ่งเป็นผู้เชื่อเรื่องโชคลาภและยาอายุวัฒนะ จากตำราโหงวเฮ้ง (五行) (wǔ háng) บันทึกลงไว้ว่า “หากร่องใต้จมูกของคนใดยาวถึงหนึ่งนิ้ว คนนั้นจะมีอายุยืนร้อยปี” ในความเป็นจริงแล้วคน ๆ นั้นต้องมีร่องใต้จมูกยาวถึงจะมีใบหน้าที่ยาวเช่นกัน ดังนั้นชาวจีนจึงมีแนวคิดใช้เส้นหมี่มาเป็นสัญลักษณ์แทนของคนที่มีใบหน้ายาว อีกทั้งในภาษาจีนคำว่า “หน้า” เรียกว่า “เมี้ยน” (面) (miàn) ซึ่งแปลตรงกับคำว่าหมี่ได้เช่นกัน (นันทนา ปรมานุกิจภู, 2563, ระบบออนไลน์)

2. อาหารประเภทเนื้อสัตว์

อาหารประเภทเนื้อสัตว์ หมายถึง อาหารที่ได้จากสัตว์ชนิดต่าง ๆ นำเนื้อมาเป็นวัตถุดิบในการปรุงอาหาร อาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ได้นำมาใช้ในเทศกาลตรุษจีนเพราะมีความเชื่อเกี่ยวกับความหมายอันเป็นมงคลของอาหารที่ได้จากเนื้อสัตว์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งแต่ละชนิดก็มีความหมายมงคลที่ต่างกันไป

อาหารประเภทเนื้อสัตว์ หรือของคาว จำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ซาแซ (三牲) (sān shēng) และ โหวงแซ (五牲) (wǔ shēng) ซึ่งของที่ใช้ในเทศกาลตรุษจีนนี้ทุกอย่างล้วนมีความหมายมงคลทั้งสิ้น

ซาแซ (三牲) (sān shēng) คือ อาหารประเภทเนื้อสัตว์ หรือของคาว 3 อย่าง ประกอบด้วย หมู ไก่และเป็ด

หมู (豕) (shǐ) หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ มักจะใช้หมูสามชั้น หรือหัวหมู ชาวจีนจึงให้ความสำคัญกับหมูเนื่องจากสมัยก่อนครอบครัวชาวจีนที่มีฐานะดีมักนิยมเลี้ยงหมูไว้ในครัวเรือนของตนเอง (เสี่ยวจิ่ว, 2556, หน้า 71-72) หมูจึงเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญในการนำมาเป็นอาหารในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญ ซึ่งทำให้เห็นว่าหมูเป็นสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กับครอบครัวชาวจีนจากการถอดอักษรจีนออกมาแปลดังนี้ อักษรจีนตัวที่หนึ่ง คือ “宀” (mián) แปลว่า หลังคาหรือสิ่งปลูกสร้างที่มีหลังคา อักษรจีนตัวที่สอง คือ “豕” (shǐ) แปลว่า หมู หากนำอักษรจีนทั้งสองตัวมารวมกันตามการบัญญัติศัพท์ของจีนแล้วจะเกิดคำใหม่นั้นคือคำว่า 家 (jiā) แปลว่า บ้าน จนชาวจีนมีสำนวนว่า “无猪不成家” (wú zhū bù chéng jiā) แปลว่า “ไม่มีหมู ก็ไม่เป็นบ้าน” ทำให้เห็นถึงความสำคัญของหมูต่อบ้าน และสำนวนมงคลอย่าง “富得像猪一样流油” (fù dé xiàng zhū yī yang liú yóu) แปลว่า “รวยเหมือนหมูที่อ้วนจนมันเยิ้ม” (พชร ธนภัทรกุล, 2561, ระบบออนไลน์)

ไก่ (鸡) (jī) หมายถึง ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความขยันขันแข็ง (รุ่งทิพย์ พรหมจันทร์ และอภิสิทธิ์ ประสงค์สุข, 2562, หน้า 86) เนื่องจากไก่ต้องขันทุกวันในเวลาเช้า จึงสะท้อนถึงการรู้หน้าที่ตนเอง โดยในวันปีใหม่มักจะใช้ไก่ต้มทั้งตัวแบบไม่สับหรือหั่น ชาวจีนมักเลี้ยงไก่ไว้ในบ้าน

เช่นเดียวกับหมูแล้วยังคงมีสำนวนคล้าย ๆ กับหมู นั่นคือ “无鸡不成席” (wú jī bù chéng xí) แปลว่า “ไม่มีเนื้อไก่ ก็ไม่ป็นงานเลี้ยง” (พชร ธนภัทรกุล, 2560, ระบบออนไลน์)

เป็ด (鸭) (yā) หมายถึง ความสำเร็จ ความมั่งคั่ง ความสามารถที่หลากหลายและความบริสุทธิ์เหมือนกับขนสีขาวของเป็ด โดยในวันปีใหม่มักจะใช้เป็ดต้มทั้งตัวแบบไม่สับหรือหั่นเช่นเดียวกับไก่

โหวงแซ (五牲) (wǔ shēng) คือ อาหารประเภทเนื้อสัตว์ หรือของควา 5 อย่าง ประกอบด้วย หมู ไก่ เป็ด เช่นเดียวกับซาแซ และเพิ่มมาอีก 2 อย่าง คือ ปลา และตับ

ปลา (鱼) (yú) หมายถึง ความร่ำรวย เหลือกินเหลือใช้ไม่ขัดสน สัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งปลาในภาษาจีนกลาง ออกเสียงว่า หยู (鱼) (yú) ซึ่งพ้องเสียงกับคำว่า หยู (余) (yú) ที่แปลว่า เหลือ ดังนั้นในเทศกาลตรุษจีนมักจะมีอาหารจำพวกปลาอยู่ด้วยเสมอ เพราะเชื่อว่าจะมีเหลือกินเหลือใช้ตลอดทั้งปี

ตับ (肝) (gān) หมายถึง ความเจริญก้าวหน้า และอำนาจวาสนา เนื่องจากคำว่าตับในภาษาจีนแต่จิ๋วอ่านออกเสียงพ้องเสียงตรงกับคำว่า กั๋ว (官) (guān) หมายถึง ขุนนาง และส่วนใหญ่มักจะใช้เป็นตับหมูในวันไหว้

3. อาหารประเภทขนม

อาหารประเภทขนม หมายถึง ของกินที่ไม่ใช่กับข้าว มักปรุงด้วยแป้งหรือข้าวกับกะทิหรือน้ำตาล หรือเรียกอีกชื่อว่า ของหวาน ส่วนทางภาคเหนือของประเทศไทยมักจะเรียกว่า ข้าวเหนม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 165) อาหารประเภทขนมในเทศกาลตรุษจีนมีหลากหลายอย่างอีกทั้งขนมที่นำมาใช้ในวันเทศกาลตรุษจีนจะมีความหมายเชิงวัฒนธรรมซ่อนอยู่ อย่างการมีเรื่องราวสืบทอดมานานและมีชื่อเรียกที่เป็นมงคล

อาหารประเภทขนมจะมีความสัมพันธ์กับจำนวนของอาหารประเภทเนื้อสัตว์ หรือของควา อย่างเช่น ถ้าจัดแบบซาแซ (三牲) (sān shēng) ก็จัดขนม 3 อย่าง ถ้าเป็นแบบโหวงแซ (五牲) (wǔ shēng) ก็จัดขนม 5

อย่าง ซึ่งขนม หรือของหวานที่นิยมอยู่ในเทศกาลตรุษจีนนี้มีอยู่หลากหลาย ได้แก่ จันอับ (薦盒) (jiàn hé) หรือ ขนม 5 อย่าง ได้แก่ ถั่วตัด งาตัด ถั่วเคลือบน้ำตาล ฟักเชื่อม และข้าวพอง โดยทั้งหมดนี้มีความหมายรวมกัน หมายถึง ความหวานที่เพิ่มพูน ความชื่นมื่นและความเจริญงอกงามตลอดทั้งปี ถึงแม้ว่าพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานจะบัญญัติศัพท์คำว่า จันอับ หมายถึง ชื่อขนมหวานอย่างแห้งของจีน มีหลายอย่างรวมกัน แต่จากการอธิบายของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ในบทความตามรอยแต่เหลี้ยว สู่นมจันอับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้อธิบายไว้ว่า “จันอับ” เป็นชื่อที่ชาวไทยเรียกเพี้ยนเสียงมาจากภาษาจีนแต่จิวว่า จิงอับ หรือ จับกัม หมายถึง กล่องใส่ของที่แยกเป็นหลายช่องสามารถใส่ของรวมกันได้หลากหลาย ส่วนขนมแห้งที่บรรจุอยู่ในกล่องจะเรียกว่าแต่เหลี้ยว (茶料) (chá liào) หมายถึง ขนมที่ไว้รับประทานกับน้ำชา แต่ความที่ชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีนคุ้นเคยกับร้านทำขนมแห้งจีนและโรงทำเครื่องจันอับที่อยู่ ณ ตลาดน้อย ทำให้เรียกรวมขนมแต่เหลี้ยวที่มีหลายชนิดในกล่องไปเลยว่าเป็นจันอับ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563, ระบบออนไลน์) ,(วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2555, หน้า 150-152)

จันอับ (薦盒) (jiàn hé) หรือ แต่เหลี้ยว (茶料) (chá liào) ที่นำมาประกอบในงานมงคลต่าง ๆ และเทศกาลสำคัญอย่างเทศกาลตรุษจีน เพื่อเป็นของขวัญมีดังต่อไปนี้

ขนมถ้วยฟู (發糕) (fā gāo) หมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง ความเฟื่องฟู
ขนมแข่ง (年糕) (nián gāo) หมายถึง ชีวิตหวานชื่นและมีความราบรื่นในชีวิต

ขนมเทียน (蜡烛糍粑) (làzhú cībā) หมายถึง แสงสว่างและความรุ่งเรือง

ขนมกุยช่าย (韭菜粿) (jiǔcài guō) หมายถึง มีอายุยืนและสุขภาพแข็งแรง

ซาลาเปา (包子) (bāo zi) หรือ หมั่นโถว (饅頭) (mán tóu) หมายถึง การมีโชคมีลาภ (ส. ศุภวุฒิ จันทสาโร, 2560, หน้า 38-39, 50, 83)

4. อาหารประเภทผลไม้

อาหารประเภทผลไม้ หรือ เรียกตามราชบัณฑิตยสถานว่า ผลอาหาร หมายถึง ส่วนของพืชที่เจริญออกมาเป็นผล สามารถรับประทานได้ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 773) อาหารประเภทผลไม้ที่อยู่ในเทศกาลตรุษจีนล้วนความหมายเชิงวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตให้มีความเจริญงอกงามเช่นเดียวกับพืชพันธุ์ไปตลอดทั้งปี

ผลไม้ที่นำมาไหว้ในเทศกาลตรุษจีนนี้ส่วนใหญ่จะมีหลัก ๆ ทั้งสิ้น 5 อย่าง หรือ 9 อย่าง ตามที่เจ้าของบ้านสะดวกจัดไหว้ ซึ่งผลไม้แต่ละอย่างล้วนความหมายมงคลทั้งสิ้น

ส้ม (橘) (jú) หมายถึง ความเป็นสิริมงคลและโชคลาภ ส้มมักจะเป็ผลไม้อันดับต้น ๆ ที่อยู่เทศกาลหรืองานมงคลต่าง ๆ เนื่องจากคำว่า ส้ม (橘) (jú) ในภาษาจีนอ่านออกเสียงใกล้เคียงกับคำที่มีความหมายว่า สิริมงคล (吉) (jí)

สาลี (酥梨) (sū lí) หมายถึง ช่วยทำให้ครอบครัวมีโชคลาภ ประสบแต่เรื่องดี ๆ มีเงินทองไหลมาเทมาเหมือนสีทองของสาลี ในภาษาจีนแต่จีส่วนใหญ่มักจะเรียกว่า ไล้ (梨) (lí) แปลว่า เรียกมาหา

แอปเปิ้ล (苹果) (píng guǒ) หมายถึง การมีสุขภาพสมบูรณ์ ความสงบสุข สันติสุข เนื่องจากคำว่า แอปเปิ้ล (苹) (píng) ในภาษาจีนไปพ้องเสียงกับคำว่า สงบ (平) (píng)

องุ่น (葡萄) (pú táo) หมายถึง ความเจริญงอกงาม เนื่องจากคำว่า องุ่น ในภาษาจีนแต่จี คือ พูท้อ (葡萄) (pú táo) มีความหมายว่า งอกงาม ส่วนใหญ่จะใช้อูุ่นแดงในการไหว้เพราะว่า สีแดงสำหรับชาวจีนแล้วเป็นสีที่เป็นมงคล

กล้วย (香蕉) (xiāng jiāo) หมายถึง มีลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมือง เอาไว้สืบสกุล เช่นเดียวกับกล้วยที่มักจะออกผลจำนวนหลายหวี หรือในความหมายหนึ่งของกล้วย คือ เรียกโชคเรียกลาภเข้ามาหา มักนิยมไหว้ด้วยกล้วยดิบทั้งหวี ในภาษาจีนแต่จีคำว่ากล้วยจะออกเสียงว่า “เก็ง เจีย” (弓

蕉) (gong jiāo) อีกทั้งยังนำมาใช้เป็นคำมงคลว่า “เก็ง เจีย เก็ง ไ้” หมายถึงให้มีโชคลาภเข้ามา ให้มีลูกหลานสืบสกุล

แก้วมังกร (火龙果) (huǒ long guǒ) หมายถึง สัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ความรุ่งเรืองมีอำนาจและวาสนา จากชื่อเรียกที่มีคำว่า หลง (龙) (lóng) หมายถึง มังกร ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของชาวจีนว่ามังกรคือสัญลักษณ์แห่งความเป็นมงคล ความยิ่งใหญ่และอำนาจ

ทับทิม (石榴) (shí liú) หมายถึง ครอบครัวยุอัน มีความสามัคคีกัน และไม่มีเรื่องขัดแย้ง ในภาษาจีนแต่จีวเขียนตัวจีนเหมือนกับภาษาจีนกลาง แต่ออกเสียงว่า เซียะลิ้ว หรือ เจียะหลิว แปลว่า ทับทิม เนื่องด้วยเปลือกและเม็ดของทับทิมมีสีแดงสดซึ่งตามความเชื่อแล้วถือว่าเป็นสีที่ดีและเป็นมงคลเมื่อเทศกาลตรุษจีนหรืองานพิธีไหว้ต่าง ๆ ก็มักจะมีทับทิมอยู่ด้วยเสมอ

สับปะรด (菠萝) (bō luó) หมายถึง เรียกความโชคดีให้มาหา เนื่องจากคำว่า สับปะรด ในภาษาจีนแต่จีวเรียกว่า อั้งไล้ (紅梨) (hóng lí) โดยออกเสียงแต่จีวคำว่า อั้ง แปลว่า สีแดง ส่วนคำว่า ไล้ แปลว่า เรียกมาหา

ลูกพลับ (柿子) (shì zi) หรือ ในภาษาจีนแต่จีวคำว่าลูกพลับจะออกเสียงว่า ไส (柿) (shì) หมายถึง มีความหนักแน่นมั่นคง จิตใจเข้มแข็ง รอดพ้นจากอุปสรรคต่าง ๆ ชีวิตราบรื่น ทั้งนี้ยังมีความเชื่อที่ว่าหากมอบลูกพลับให้แก่กันจะเป็นการอวยพรให้แก่ผู้รับว่า (事事如意) (shì shì rú yì) หมายถึง ให้ประสบความสำเร็จและมั่งคั่ง (ฮ. ศุภวุฒิ จันทสาโร, 2560, หน้า 140-146) , (พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2549, หน้า 13-15)

5. อาหารประเภทข้าว

อาหารประเภทข้าวที่อยู่ในเทศกาลตรุษจีนคือข้าวสวย หมายถึง ข้าวที่หุงสุก (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 191) และโจ๊ก หมายถึง อาหารที่ทำจากข้าวมีต้นกำเนิดจากประเทศจีน มีความหมายเชิงวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับความเชื่อที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติในวันเทศกาลตรุษจีน

อาหารประเภทข้าวในเทศกาลตรุษจีนเป็นเรื่องของความเชื่อต้องห้าม นั่นคือ ห้ามรับประทานโจ๊ก เพราะมีความเชื่อที่ว่ารับประทานโจ๊กในวันตรุษจีน เหมือนกับการชดชวางไม้ให้ตัวเองร่ำรวย เนื่องจากคนจีนจะนิยมกินโจ๊ก คำว่า โจ๊ก ชาวไทยเรียกเสียงมาจากภาษาจีนกวางตุ้ง คือ จ๊ัก (𩚑) (zhōu) และในบางพื้นที่ออกเสียงคำว่า โจว (𩚑) (jié) โจ๊กเป็นข้าวต้มชนิดหนึ่งที่ใช้ ปลายข้าวต้มจนและ นิยมรับประทานกันในหลายประเทศในเอเชีย ในบาง วัฒนธรรมจะรับประทานโจ๊กเป็นอาหารเช้าหรืออาหารมื้อค่ำแทนอาหารหลัก ในบางมื่อ ส่วนข้าวที่ใช้ในพิธีไหว้ในเทศกาลตรุษจีนจะใช้เป็นข้าวสวยหุงใหม่ ๆ และต้องตักข้าวสวยใส่ถ้วยให้พูน ๆ ตามความเชื่อที่ว่าให้ตักข้าวพูนถ้วยจะได้มี เหลือกินเหลือใช้และเพิ่มพูนสิ่งดี ๆ ยิ่งขึ้นไป (ส. ศุภวุฒิ จันทสาโร, 2560, หน้า 154-156)

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับอาหารในเทศกาลตรุษจีน และภาษาและ วัฒนธรรมในอาหารนั้น อาหารที่ปรากฏในเทศกาลตรุษจีนไม่ว่าจะเป็นอาหาร ประเภทเส้น เนื้อสัตว์ ขนม และผลไม้ ล้วนมีความหมายที่เป็นสิริมงคล และ ข้าวสวยที่นำมาไหว้ต้องตักให้พูนถ้วยตามความเชื่อ ยกเว้นอาหารประเภทข้าว ที่มีความหมายไม่มงคลจึงเป็นความเชื่อที่ห้ามมี โจ๊ก อยู่ในเทศกาลตรุษจีน อาหารที่อยู่ในเทศกาลตรุษจีนทั้งหมดล้วนมีความหมายของอาหารได้มาจากชื่อ เรียกของอาหาร คำพ้องเสียงในภาษาจีนกลาง และแปลความหมายจาก ภาษาจีนสำเนียงอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งมงคลและไม่มงคล

สรุปผล

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาล ตรุษจีน พบว่าอาหารในเทศกาลตรุษจีนสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ อาหารประเภทเส้น อาหารประเภทเนื้อสัตว์ อาหารประเภท ขนม อาหารประเภทผลไม้และอาหารประเภทข้าว ซึ่งอาหารที่นำมาอยู่ใน เทศกาลอย่างประเภทเส้น เนื้อสัตว์ ขนมและผลไม้ มีความหมายมงคลอยู่ในตัว ซึ่งความหมายของอาหารได้มาจากชื่อเรียกของอาหาร คำพ้องเสียงในภาษาจีน กลาง และแปลความหมายจากภาษาจีนสำเนียงอื่น ๆ ยกเว้นอาหารประเภท

ข้าวจะแสดงถึงความเชื่อต้องห้ามในเทศกาลนี้ ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า ความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังคง สืบทอดและรักษาประเพณีในเทศกาลตรุษจีนอยู่จนถึงปัจจุบัน

การอภิปรายผล

ในภาพรวมของการศึกษาความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาลตรุษจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนจะเห็นได้ว่า ความหมายของอาหารในเทศกาลตรุษจีนจะมีความหมายไปในทางที่ดีหรือเรียกอีกอย่างว่ามีความหมายที่มงคลทั้งสิ้น อาทิ ความเป็นสิริมงคล ความร่ำรวย มีโชคมีลาภ เจริญรุ่งเรือง สุขภาพแข็งแรง ครอบครัวอบอุ่นและมีทายาทสืบสกุล เป็นต้น จากการวิเคราะห์ความหมายอาหารแต่ละประเภทสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อ ที่ปรากฏอยู่ในชื่อเรียก ตัวภาษาที่ใช้และความหมายของอาหารนั้น ๆ

ด้านภาษาที่ใช้เป็นชื่อเรียกอาหารจะมีชื่อมาจากภาษาจีน ทั้งภาษาจีนกลางและภาษาจีนถิ่น บางชื่อนำมาแปลหรือทับศัพท์เป็นภาษาไทยเพื่อสะดวกในการเรียกชื่อและจดจำได้ง่าย แต่ยังคงความหมายที่เป็นมงคลอยู่อย่างครบถ้วนตามเดิม

ความหมายที่อยู่ในอาหารทำให้เห็นถึงความลึกซึ้งในการให้ความหมายกับอาหารแต่ละอย่างได้อย่างสละสลวย สะท้อนภาพความสัมพันธ์ ความหมายของอาหารกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่และความเชื่อ ในเทศกาลตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่ของชาวไทยเชื้อสายจีนได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาลตรุษจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งผู้วิจัยได้พบความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาลตรุษจีน ซึ่งเป็นเทศกาลหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สืบสานกันเรื่อยมา ทั้งนี้ยังคงมีเทศกาลที่สำคัญ ๆ หลายเทศกาลของชาวจีนที่น่าสนใจนำมาศึกษา อาทิ เทศกาลเซ็งเม้ง เทศกาลไหว้บ๊ะจ่าง

เทศกาลสารทจีน เทศกาลไหว้พระจันทร์ และเทศกาลถือศีลกินเจ ที่นำศึกษา ภาษา วัฒนธรรม หรือความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารในเทศกาลนั้น ๆ

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2563). **ตามรอยแต่เหล็ยว ลู่ซุนมัจฉินอับ**. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2563, จาก http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=5081&filename=index
- ชนาภา เมธีเกรียงไกร. (2559). กระบวนการสืบทอดประเพณีทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีน ชุมชนตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา. **วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์**. 11(22): 90-98.
- ถาวร ลิกขโกศล. (2555). **เปิดตำนานเทศกาลจีน**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- นันทนา ปริมาณุศิษฏ์. (2563). **โชว์เมี้ยน ผัดหมี่ซั่ว บะหมี่อายุยืนอาหารยอดนิยมในเทศกาลมงคลของจีน**. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2563, จาก https://www.sentangsedtee.com/exclusive/article_136115
- เพชร ธนภัทรกุล. (2560). **ไก่กับวัฒนธรรมจีน**. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2563, จาก <https://mgronline.com/china/detail/960000001161> _____ . (2561). **หมูกับวัฒนธรรมอาหารของชาวจีน**. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2563, จาก <https://mgronline.com/china/detail/9610000076991>
- พรพรรณ จันทโรนานนท์. (2549). **ฮก ลก ซิว : โชค ลาก อายุยืน**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มติชน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่งทิพย์ พรหมจันทร์, อภิสิทธิ์ ประสงค์สุข. (2562). **อาหารจีนต้นตำรับแบบฉบับภัตตาคาร**. กรุงเทพฯ: แม่บ้าน.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล (2555). **คำจีนสยาม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

- ศรีมหาโพธิ์. (2541). ประเพณีธรรมเนียมจีน : พิธีแต่งงาน เทศกาลตรุษจีน วันสารทจีน วันเซ็งเม้ง เทศกาลกินเจ งานทิ้งกระจาด พิธีงานศพจีน ความเชื่อโชคกลาง. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- สุชาติ ภูมิบริรักษ์. (2529). ตรุษจีนในเมืองจีนแผ่นดินใหญ่. กรุงเทพฯ: สำนักศิลปวัฒนธรรม.
- เสี่ยวจิ่ว. (2556). ที่เรียกว่า 'แต่จิว'. กรุงเทพฯ: มติชน.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2550). วิถีจีน-ไทย ในสังคมสยาม. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ฮ. ศุภวุฒิ จันทสาโร. (2560). หอเจียะตั้ง. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรู๊ป.